

РЕЗОЛЮЦІЯ
Круглого столу
«Релігійний чинник та його використання у сучасній гібридній війні»

18.11.2022, Тернопіль

Заслухавши доповіді експертів і за результатами дискусії, учасники Круглого столу констатують використання релігійного чинника у нинішній гібридній війні проти нашої країни та звертаються до державних органів України, які займаються національною безпекою і державно-церковними відносинами, а також до науковців й інституцій громадянського суспільства, які дотичні до сфери свободи совісті, із наступним:

1. Від початків незалежності України фактор впливу релігійних організацій та інституцій на її національну безпеку, передусім в аспекті розвитку гуманітарної сфери, був значно недооцінений. Певний час релігійний фактор навіть не був включений у документи, що визначали стратегію національної безпеки чи інформаційну безпеку України. Відтак, до початку і під час нинішньої війни Росії проти України (із 2014 р.) держава-агресор використовує деякі релігійні інституції та створені ними біляцерковні громадські організації (братства, козацькі парамілітарні структури, правозахисні спілки, інформгентства тощо) як для поширення в Україні своїх ідеологем («русскій мір», «Святая Русь», «Трієдіная Русь», «євроазійство» тощо), так і для проведення різноманітних спеціальних заходів й акцій. Така ситуація становила і становить пряму загрозу національній безпеці України.
2. Враховуючи досвід понад восьми років війни, можемо констатувати критичну недостатність зусиль державних органів України у протидії політизації діяльності деяких релігійних і біляцерковних інституцій, деструктивній діяльності окремих кліриків. Передусім йдеться про діяльність кліриків УПЦ Московського патріархату, які фактично були і значною мірою залишаються провідниками згаданих українофобських ідеологій «руського міра», «Святої Русі» тощо. Багато кліриків УПЦ МП відкрито проявляли свої сепаратистські переконання, провадили антиукраїнську пропаганду, вчиняли дії, які можна кваліфікувати як державну зраду. Проте ці дії у переважній більшості випадків не отримали належної оцінки (засудження) як Церкви, так і силових структур України.
3. Вказана ситуація стала можливою через нехтування на початках незалежності державною владою України питаннями національної безпеки у релігійній сфері. Відтак ФСБ Росії та її інші спецслужби у той час отримали значні можливості впливу на процеси, що відбувалися у православ'ї в Україні. Важливим фактором посилення позицій Московського патріархату в Україні став також факт, що у часи президентства Л.Кучми проводилася політика повного сприяння розбудові саме УПЦ МП, на основі якої планувалося сформувати Помісну Церкву. Як показала історія, це була хибна тактика, яка призвела до штучної розбудови УПЦ МП навіть у тих областях, де вона не мала значної підтримки. Адже пріоритет у поверненні культових приміщень та сприяння у розвитку надавався лише цій Церкві.
4. УПЦ МП ні канонічно, ні фактично не є і ніколи не була самостійною церковною структурою. Згідно православних канонів та офіційних документів (статути, церковна політика, підпорядкування, участь у церковних заходах тощо) – це складова Московського патріархату без жодного означеного у православних канонах статусу. А з прийняттям нового Статуту Московського патріархату у 2017 р., УПЦ МП фактично втратила навіть ті елементи «самостійності та незалежності», які вона отримала у 1990 р. (згідно грамоти Московського патріарха Алексія II від 27.10.1990 р.). Тому,

згідно канонів і фактичного стану, цю структуру доцільніше і логічніше називати Московський патріархат в Україні (МПВУ) або Російська ПЦ в Україні (РПЦвУ), а не УПЦ МП. Що це так, свідчать і факти фактичного анексування у 2022 р. українських єпархій, тобто антистатутного переходу їх у пряме підпорядкування Московській патріархії (патріархові Кирилу). Повна безправність УПЦ МП підтверджується тим, що «самостійний» і «незалежний» митрополит у Києві Онуфрій не спромігся зробити навіть жодної усної заяви із цього приводу, не те що провести відповідні ситуації заходи протидії.

5. Собор УПЦ МП, що відбувся 27 травня 2022 року у Києві, був скликаний із грубим порушенням статуту Церкви і за своєю суттю мав єдине призначення – зупинення переходів громад із УПЦ МП у помісну Православну Церкву України. Заяви про відділення (розрив відносин) від Московської патріархії не отримали жодного документального і практичного підтвердження. Маніпулятивний характер Собору підтверджує і факт відсутності офіційної версії Статуту УПЦ МП.
6. УПЦ МП і донині є каналом поширення в Україні антиукраїнських за суттю та еретичних щодо православного віровчення ідеологій («руського міра», «царебожія», «спокутувальної жертви/мучеництва» тощо), а також засобом нав'язування українцям комплексів меншовартості, спокути за Голодомор 1932-1933 років, сприйняття війни Росії проти України як «братовбивчої» тощо. Жодної оцінки (засудження) цих ідеологій з боку керівництва УПЦ МП чи його кліру не відбулося навіть після початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну.
7. Вища ієрархія Московського патріархату, разом із іншими російськими релігійними центрами, виконуючи волю політичного керівництва Росії, проводять активну ідеологічну роботу, спрямовану на сакралізацію війни проти України, закликають росіян долучатися до мобілізації, заперечують історію й самостійність України як самодостатньої держави. Цим самим ці релігійні центри засвідчують свою повну залежність від світської влади та політизацію не лише своєї діяльності, але й віровчення (виправдання зла).
8. Нинішнє пропагування релігійної ідеї «десатанізації» України (на зміну «денацифікації») засвідчує факт виходу московського світсько-релігійного проекту «Катехон» на новий рівень розвитку. Згідно останнього, проводиться також активна робота із втручання у діяльність інших Помісних ПЦ шляхом прямого чи опосередкованого підкupu, церковного рейдерства та нехтування канонами. Достатньо згадати про рейдерське вторгнення Московського патріархату на канонічну територію Олександрійської ПЦ шляхом створення 29 грудня 2021 р., із порушенням канонів та православних традицій, «Російського патріаршого екзархату Африки» та інші подібні дії.
9. Злиття державних і церковних інституцій, що відбувається в Росії, призвело до того, що Російська ПЦ фактично стала «духовною службою безпеки Росії». Відтак світська російська влада активно користується засобами так званої «релігійної дипломатії» цієї Церкви. У 2022 р., коли рівень несприйняття у світі кліриків-росіян максимально зріс, Московська патріархія почала масово використовувати за межами України тих кліриків УПЦ МП, які не змінили свою юрисдикційну належність разом із своїми громадами. Проте заяви Світового Конгресу Українців, Європейського конгресу українців та пересічних українських діаспорян у різних країнах, засвідчують, що поряд із релігійними функціями, священники Московського патріархату займаються також «збором персональних даних, агентурною роботою, прямою вербовкою», а також, завдяки інтригам та підкupu, намагаються дискредитувати прихильників автокефалії

українського православ'я за кордоном (як окремих осіб, так і церкви загалом). Такі факти повинні знайти адекватну оцінку як українських спецслужб та владних органів, так і урядів тих держав, де подібна діяльність ведеться.

10. У роботі із наслідками діяльності Московського патріархату в Україні ми повинні враховувати той факт, що люди, виховані цією Церквою, живуть у своєрідній інформаційно-емоційній бульбашці, на рівні паралельної реальності. Відтак інформаційні зусилля владних органів, науковців та громадськості повинні бути спрямовані на надання українському суспільству об'єктивної інформації щодо реальної діяльності Московського патріархату в історичній ретроспективі та її ролі у розпалюванні й проведенні нинішньої війни проти України.
11. Заборона УПЦ МП через прийняття окремого закону наразі є недоцільною, оскільки немає реальних механізмів забезпечення його реалізації, не проведено потужної роз'яснювальної роботи і не покарано ті сотні кліриків-колаборантів із УПЦ МП, які зрадили країну. А тому подібний закон може бути потрактований, в тому числі й міжнародними правозахисними організаціями, як переслідування за релігійні переконання. Така заборона надасть також війні Росії проти України нових сенсів. До нинішньої сумнівної боротьби із «західними сатаністами» буде додана зрозуміла росіянам та їх симпатикам у різних країнах теза про «боротьбу за віру православну», яка «зазнає гонінь».
12. Чинне законодавство України дає достатньо засобів для протидії використанню релігійного чинника у гібридній війні проти нашої держави, недопущення політизації релігійних організацій та діяльності структур «політичного православ'я». Проте для цього потрібна політична воля й злагоджена робота усіх структур, передусім тих, які дотичні сфери державно-церковних відносин.
13. Нинішній етап розвитку в Україні державно-церковних відносин потребує зміни законодавства для відмови від практики радянських тоталітарних часів, яка передбачала наявність окремого «держоргану у справах релігій». Цей орган свого часу був створений Сталіним для посилення контролю та зменшення ефективності діяльності (ліквідації) релігійних організацій. В умовах незалежної й демократичної України така інституція вже морально і функціонально пережила себе і нині стала вихолощеною версією державного органу із надуманими повноваженнями та без засобів реального впливу на конфліктні ситуації чи випадки порушення чинного законодавства. Фактично всі його функції дублюються іншими держустановами (реєстрація, дозволи тощо), що лише ускладнює проходження або ж призводить до необхідності дублювання документів релігійних організацій. Закономірним наслідком такої ситуації є перетворення цього держоргану у лобістський засіб окремих політичних партій чи релігійних інституцій (залежно від регіону). Оптимальним варіантом, який відповідає нинішнім реаліям України, є реорганізація наявного держоргану у справах релігій в апарат омбудсмена з питань свободи совісті.